

research in the field of teacher training for media education of pupils, taking into account legislation, conceptual documents, innovations in the field of philology and as to media culture education, three periods in the process of the formation of media competence of teachers of philology have been identified. They are the following: the first (1991–2001) – search-organizational (training of teachers of philology on the new conceptual bases, principles of national identity; development of educational concepts of studying the Ukrainian (state) language, concepts of textbooks on language of new generation); the second (2002–2009) – integration-technological (use of innovative technologies against the background of European integration processes, implementation of critical thinking technologies, acceleration of ICT development); the third (2010–2018) – conceptual-modernization (formation of teachers media literacy in the context of concepts of media education, conducting important experimental research, training of lecturers of postgraduate pedagogical educational institutions and teachers in winter and summer schools of media literacy at the Academy of pedagogical press, creation of innovative media educational products).

Possibilities of using prospect ideas in modern educational space have been revealed: direction of training the teacher of philology in the system of the institutions of postgraduate pedagogical education on strengthening interest in traditional media products (printed periodicals, printed books, etc.) as means of developing pupils' intellectual potential; giving preference to Ukrainian terminology to denote innovations as opposed to terms of foreign (English) origin; analysis of books by Ukrainian teachers and writers to find the origins of modern foreign innovations, education of a successful pupil, etc.

Key words: media education, media competence, teachers of philology, institutions of postgraduate pedagogical education, periodization of formation of media competence.

Дата надходження статті: 22.12 2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Задорожна І. П.

УДК 37.091.113:378.046-021.68(477)

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi47.172>

Вишневецька Я. А.*,

orcid.org/0000-0003-3703-4119

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КЕРІВНИХ КАДРІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ 50-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті висвітлено особливості формування та трансформації змісту важливої складової післядипломної освіти педагогічних працівників – підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти України.

Здійснено аналіз архівних джерел, на підставі якого надано історичну характеристику розвитку післядипломної освіти керівних педагогічних кадрів України у період 50-х років ХХ століття. Схарактеризовано кількісний та якісний склад слухачів, які залучалися на курси підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів. Установлено організаційні форми підвищення професійної майстерності керівників та завучів середніх і семирічних шкіл. Здійснено порівняльний аналіз навчальних планів та програм курсів підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів, розроблених Міністерством освіти УРСР, а також регіональних навчальних планів (на прикладі Херсонського інституту удосконалення вчителів), визначено відмінності між ними. Описано змістове наповнення курсів підвищення кваліфікації керівників та завучів середніх та семирічних шкіл.

З'ясовано характерні особливості підвищення кваліфікації керівників закладів освіти 50-х років ХХ століття: проведення курсів підвищення кваліфікації на постійній основі; здійснення курсової підготовки у форматі двотижневих семінарів та місячних курсів, що проводились

*© Вишневецька Я. А.

у літній період із відривом від виробництва; кількість керівних працівників, які проходили підвищення кваліфікації, складала майже 1/5 частину від загальної кількості педагогів, що підвищували кваліфікацію; обов'язковим елементом навчальних програм курсової підготовки працівників освіти зазначеного періоду було проведення занять із ідеологічною тематикою; поряд із засвоєнням теоретичного матеріалу майже третина відведених на курсову підготовку годин відводилось на семінарські заняття, практику та екскурсії.

Ключові слова: керівні педагогічні кадри, підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів, зміст курсів підвищення кваліфікації, 50-ті роки ХХ століття.

Постановка проблеми. Загальна середня (шкільна) освіта – це досить тривалий період офіційного та організованого навчання людини, що є важливим етапом розвитку її особистості. Від успішності навчання та якості отриманих знань на етапі середньої освіти залежить подальша життєва реалізація особистості. У свою чергу, якість знань, отриманих здобувачами освіти, безпосередньо залежить від ефективності освітнього менеджменту.

Сьогодення ставить перед освітніми менеджерами нові завдання у забезпеченні впровадження нових та ефективних методів управління освітнім закладом, що відповідатимуть сучасному стану розвитку суспільства.

У цьому аспекті актуалізується проблема дослідження наповнення змісту та напрямків розвитку підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів, що відбувається в системі післядипломної освіти.

Разом із цим, не можна ігнорувати освітню спадщину, яка налічує значну кількість провідного перевіреного часом та актуального донині педагогічного досвіду, а тому пошук шляхів розвитку і вдосконалення післядипломної освіти керівних педагогічних кадрів має здійснюватися через призму ретроспективного аналізу такого історичного досвіду.

Аналіз досліджень. Здійснення історичного аналізу дозволить з'ясувати закономірності розвитку процесу підвищення кваліфікації, його позитивні й негативні складові, а також характерні для професійного зростання керівника особливості.

Дослідженню питань становлення та історичного розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів, зокрема і керівників закладів освіти, приділялась значна увага вітчизняної педагогічної науки. Зазначену тематику досліджували вчені В. Гладуш, Г. Дегтярєва, І. Жорова, А. Зубко, С. Крисюк, А. Кузьмінський, Ф. Левітас, В. Лутовий, С. Майборода, А. Малишева, В. Маслов, Н. Протасова, В. Примакова, С. Сірополко, П. Худоминський та інші.

Проте, у наукових працях вчені розкривають сутність післядипломної освіти керівних педагогічних кадрів переважно як учителів, які викладають окремий навчальний предмет. Здебільшого в дослідженнях поза увагою залишаються питання підвищення професійної кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти саме як адміністраторів, організаторів та управлінців. Велика кількість наукових розробок із питань післядипломної освіти педагогічних кадрів не зменшує потреби науково обгрунтованого ретроспективного аналізу змісту та напрямків підвищення кваліфікації саме керівників закладів освіти в період 50-х років ХХ століття, оскільки цей період є визначальним у становленні цілісної системи післядипломної освіти педагогічних кадрів.

Мета статті – висвітлення трансформації змісту курсів підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів освіти України у 50-х роках ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Період 50-х років ХХ століття став епохою повоєнної розбудови країни, що характеризувався розвитком багатьох сфер її суспільного та економічного життя. Зокрема відбувалося повоєнне відродження освітньої галузі, під час якого до системи освіти на керівні посади призначались педагогічні працівники без керівного досвіду, а також демобілізовані

військовослужбовці, які здебільшого не мали педагогічного та управлінського досвіду. Заповнення вакантних посад керівниками, які не мали специфічного досвіду управління закладами освіти, посилює увагу до необхідності підвищення рівня їхньої професійної майстерності.

Важливою характеристикою вказаного періоду в освітній галузі є завершення переходу до загального семирічного навчання та запровадження загальної середньої освіти в містах республіканського та обласного значення. Зазначені фактори, починаючи з 50-х років ХХ століття, зумовили необхідність централізованого підходу до підвищення педагогічної майстерності працівників закладів освіти, зокрема їхнього керівного складу.

Як зазначає у своєму дослідженні В. Гладуш, від 50-х років ХХ сторіччя проведення курсів підвищення кваліфікації для директорів та завучів шкіл стає постійними. Новим етапом розвитку післядипломної педагогічної освіти стало заснування у 1952 році Центрального інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів народної освіти Міністерства освіти УРСР [1, с. 18].

Результати історико-педагогічного пошуку С. Майбороди свідчать, що у другій половині 50-х років ХХ століття з'явилася можливість демократизації та гуманізації суспільства, яка спричинила децентралізацію управління освітою, а отже, і розширення повноважень Міністерство освіти УРСР для здійснення успішної організації підвищення кваліфікації працівників освіти [4, с. 10, 25].

Таким чином, у досліджуваній історичний період спостерігалось посилення уваги до підвищення професіоналізму керівних педагогічних кадрів, що можна охарактеризувати як започаткування централізованого та регулярного підвищення їхньої кваліфікації та перепідготовки.

Для повоєнного періоду відродження освітньої галузі знаковою подією стало поновлення роботи профільних вищих закладів освіти для підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, створених перед Другою світовою війною. Наказом Народного Комісаріату освіти УРСР від 21 лютого 1939 року № 1203 затверджено «Положення про обласні інститути удосконалення вчителів», відповідно до якого впродовж 1939 року такі інститути були створені в Києві, Харкові, Дніпропетровську, Донецьку, Одесі, а за наказом Народного Комісаріату освіти УРСР України від 9 лютого 1940 року № 512 вони мали створюватися у всіх обласних центрах України. 27 травня 1944 року засновано Херсонський обласний інститут удосконалення вчителів [7, с. 35, 37].

Упродовж 50-х років ХХ століття викладацькі склади обласних інститутів удосконалення вчителів у співпраці з обласними відділами народної освіти (облВНО) брали активну участь в організації та проведенні курсів підвищення кваліфікації не лише вчителів окремих дисциплін, а і керівників та завучів шкіл. Звітність про результати роботи таких курсів зберігається в архівному фонді (фонд 166) Центрального державного архіву вищих органів влади та органів державного управління України, а також обласних архівних фондах, зокрема фондах Державного архіву Херсонської області, що містять інформацію про кількість курсантів (слухачів), викладацький склад, форми, зміст та напрямки підвищення кваліфікації керівників закладів освіти того часу.

В руслі перепідготовки та підвищення кваліфікації керівників закладів освіти плідною була робота і Херсонського інституту удосконалення вчителів. Так, у матеріалах архівних фондів за 50-ті роки ХХ століття можна прослідкувати посилення уваги до підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів Херсонщини.

У доповідних записках на ім'я заступника Міністра народної освіти УРСР та звітах про роботу курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів Херсонської області того часу зазначалося, що у вказаний період значна увага Херсонського облВНО та інституту удосконалення вчителів (ІУВ) приділялась саме питанням підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів. Для директорів та завучів як семирічних, так і середніх шкіл організовувалися двотижневі семінари та місячні курси підвищення кваліфікації, які здебільшого проводились у літній період із відривом від виробництва.

Для проведення літніх курсів підвищення кваліфікації педагогічних та керівних кадрів кожного року затверджувався відповідний викладацький склад, до якого входили викладачі педагогічного та сільськогосподарського інститутів, педагогічного училища, найкращі педагоги шкіл, а також викладачі Херсонського ІУВ та працівники облВНО [5, с. 46, 90, 244].

Влітку 1954 року за квотами, затвердженими наказом № 113 по Херсонському облВНО від 13 березня 1954 року, планувалось охопити курсами підвищення кваліфікації 1130 осіб, з яких директорів та завучів середніх шкіл мало бути 30 осіб, а директорів та завучів семирічних шкіл – 60 осіб. Загальна кількість педагогічних управлінців, яких планувалось охопити літніми курсами, – 180 осіб, що становило майже 16 % від загальної кількості освітян, що мали підвищити кваліфікацію. Фактично підвищення кваліфікації пройшов 171 управлінець, з яких 23 директора та 27 завучів середніх шкіл, а також 77 директорів та 44 завуча семирічних шкіл.

У період 1952–1954 років на літніх курсах підвищення кваліфікації керівників та завучів шкіл Херсонщини пройшли підготовку 528 осіб.

Кількісний склад курсів підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів Херсонщини у розрізі запланованої та фактичної кількості осіб, що пройшли курсову підготовку впродовж 1952–1954 років, представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Кількісний склад курсів підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів Херсонщини протягом 1952-1954 рр.

Категорія пед. працівника	Рік	1952 рік		1953 рік		1954 рік	
		план	факт	план	факт	план	факт
Керівники середніх шкіл	30	23	80	59	30	23	
Завучі середніх шкіл			80	59	30	27	
Керівники семирічних шкіл	30	27	180	129	60	77	
Завучі семирічних шкіл	-	-	68	63	60	44	
Разом:	60	50	408	307	180	171	

Джерело: [5, с. 2, 3, 42, 246, 248, 357].

Вказане свідчить про досить високий рівень залучення саме керівного складу закладів освіти до післядипломної освіти та підвищення управлінських професійних навичок і вмінь.

Зважаючи на широке залучення керівних педагогічних кадрів до процесу підвищення кваліфікації, цікавим є дослідження змістового наповнення курсової підготовки. Адже, як відзначає у своїх дослідженнях Г. Дегтярьова, навчання в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів потребує специфічного змісту, оскільки має здійснюватися розширення інтелектуальної обізнаності педагогів, оновлення та суттєве розширення вже отриманих знань та вмінь, вивчення ефективних технологій взаємодії та впровадження передового досвіду, а також розвиток професійних умінь і навичок тощо [2, с. 10].

Багатьма науковцями також акцентується увага на важливості саме змістового наповнення післядипломної освіти педагогів, від якого залежить рівень удосконалення їхньої професійної майстерності. Так, зокрема С. Крисюк у своєму дисертаційному дослідженні, розглядаючи структурні елементи підвищення кваліфікації педагогічних працівників, виокремлює серед її організаційних форм та методів зміст як одну з основних та важливих складових професійного зростання [3].

Проте, як свідчать навчальні плани, що зберігаються в архівних фондах, у 50-х роках ХХ століття на курсах підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів,

що проводились як Центральним інститутом підвищення кваліфікації керівних кадрів народної освіти Міністерства освіти УРСР, так і регіональними ІУВ, зокрема і Херсонським ІУВ, значна увага приділялась саме питанням організації управління закладом освіти (школознавству), а також теоретичним і практичним аспектам організації навчання та виховання школярів.

Проаналізувавши наявні в архівних фондах навчальні плани курсів підвищення кваліфікації директорів та завучів семирічних та середніх шкіл, що проводились упродовж 50-х років минулого століття, можна відзначити, що вони розраховувалися на тривалість 25-26 робочих днів, загальною кількістю від 150 до 160 навчальних годин. Навчальні плани та програми містили декілька розділів, серед яких найбільша кількість годин приділялась розділам, пов'язаним із вивченням педагогіки, аналізом навчальних програм, питанням планування та організації навчально-виховної роботи школи, школознавства. Обов'язковим елементом навчальних програм того періоду були дисципліни, пов'язані з ідеологічною тематикою.

Так, затверджений у 1955 році Заступником міністра освіти УРСР навчальний план курсів директорів шкіл був розрахований на 160 години, значна частка з яких приділялась таким розділам, як аналіз програм середньої школи і політехнічне навчання у викладанні окремих предметів – 56 годин, а також питанням школознавства – 48 годин, педагогіки та психології – 24 години, педагогічна практика становила 22 години (рис. 1) [5, с. 20].

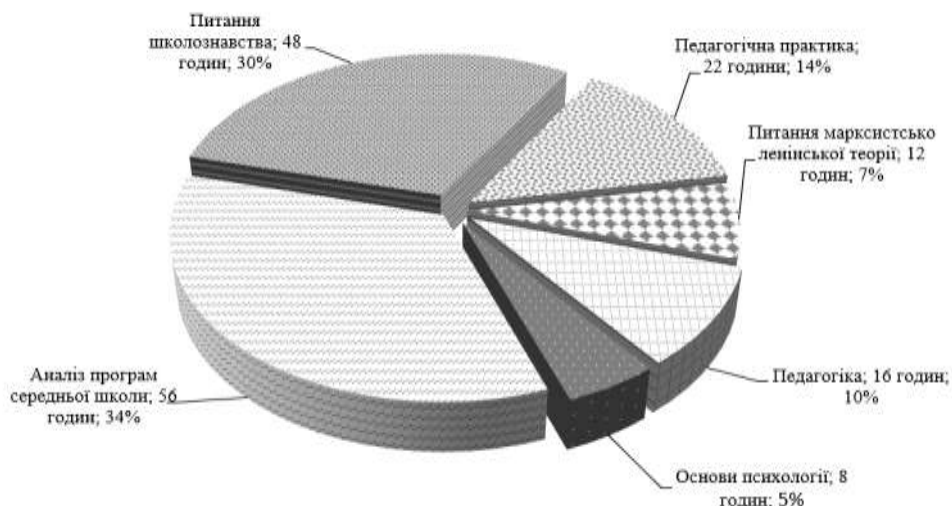

Рис. 1. Співвідношення кількості годин курсів підвищення кваліфікації директорів та завучів середніх та семирічних шкіл у навчальному плані Міністерства освіти УРСР (1955 р.)

Отже, можна констатувати, що за рекомендаціями Міністерства освіти УРСР курси підвищення кваліфікації директорів та завучів шкіл мали наповнюватись дисциплінами, спрямованими на удосконалення педагогічної майстерності, а також на формування специфічних для керівництва закладом освіти управлінських та організаторських умінь та навичок. На нашу думку, особливе значення для підготовки керівників та завучів шкіл як професійних управлінців був напрямок «Школознавство», на який навчальними планами відводилось 30 % (див. рис. 1) від загального часу курсової підготовки.

Заняття за напрямком «Школознавство» пропонувалося проводити за такими темами: «Планування і організація роботи школи, директора і завідувачів навчальною роботою», «Завдання, методи і форми внутрішкільного контролю. Вивчення системи роботи вчителя», «Навчально-матеріальна база школи. Використання шкільного

бюджету. Організація роботи помічника директора по адміністративно-господарській частині», «Діловодство і статистика в школі. Шкільна документація» тощо [6, с. 20-22].

Цінними в аспекті обміну передовим досвідом мали стати семінарські заняття, практики та екскурсії, які склали понад третину запланованих годин. У ході семінарських занять керівники та завучі шкіл могли ділитися власним досвідом управлінської діяльності, а також вивчати, аналізувати та узагальнювати передовий педагогічний та управлінський досвід планування й організації роботи закладу освіти, керівництва і контролю за навчально-виховним процесом, якістю освіти, організацією діловодства та документообігу тощо.

Поряд із навчальними планами, затвердженими центральними органами системи освіти, актуальним є аналіз змісту навчальних планів та програм регіональних курсів підвищення кваліфікації директорів та завучів шкіл. Так, наприклад, у навчальному плані та програмі Херсонського ІУВ курси директорів та завучів середніх та семирічних шкіл, що були заплановані на 1956 рік, розраховувалися на 174 години та проводилися за такою тематикою: «Матеріали ХХ з'їзду КПРС» – 12 годин; «Питання радянської педагогіки» – 60 годин; «Керівництво школою і організація її роботи» – 58 годин; «Аналіз навчальних програм» – 30 годин; «Роль кіно у навчально-виховній роботі» – 4 години; «Фінансування» – 10 годин (рис. 2) [5, с. 221].

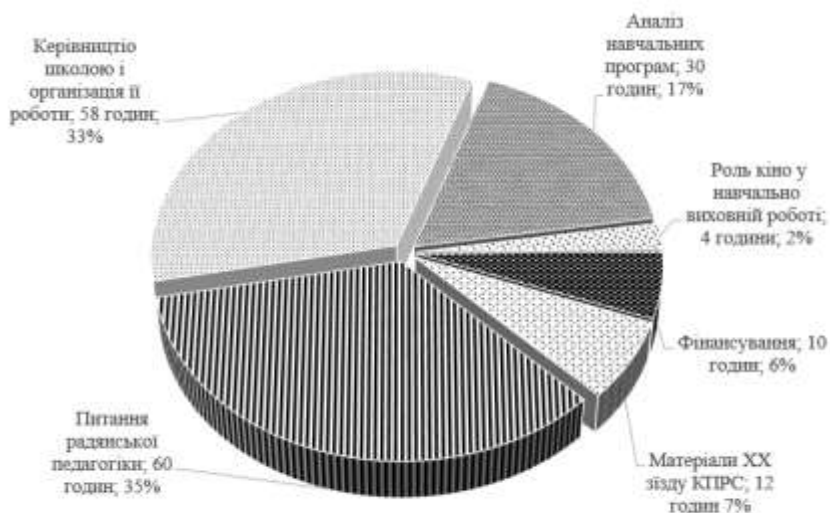

Рис. 2. Співвідношення кількості годин підвищення кваліфікації директорів та завучів середніх та семирічних шкіл навчального плану курсів Херсонського ІУВ від 1956 року за розділами

Як зазначалось у звітах про проведення курсів, по їх закінченню для слухачів організовувались екскурсії до підприємств та організацій різних галузей, де здійснювалось ознайомлення зі специфікою їхньої роботи, а також із новітніми досягненнями науки і техніки. Під час курсів здійснювався обмін досвідом, для чого застосовувалось розв'язання та обговорення слухачами нестандартних управлінських та педагогічних завдань.

Провівши аналіз трансформації змісту навчальних планів та програм курсів, за якими проводилось підвищення кваліфікації директорів та завучів шкіл у 50-х роках минулого століття, можна дійти висновку, що під час підвищення професійної майстерності цієї категорії педагогічних працівників як на центральному, так і на місцевому рівнях значна увага приділялась питанням узагальнення та впровадження в закладі освіти найкращого психолого-педагогічного досвіду, планування та організації навчально-виховної роботи, вивчення провідних ідей та досвіду управління закладом освіти, контролю за класною та позакласною роботою,

впровадження заходів з охорони життя та здоров'я школярів, роботи з батьками та батьківськими колективами, фінансування закладу освіти, а також підвищення ідейного рівня.

Проте, відмінною рисою регіональної програми курсів підвищення кваліфікації вчителів, що проводились Херсонським ІУВ у 1956 році, було збільшення кількості годин у порівнянні з навчальними програмами центрального рівня. Більша увага на курсах підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів Херсонщини приділялась вивченню таких дисциплін: «Питання радянської педагогіки» – 60 годин у порівнянні з 16 годинами у навчальних планах 1955 року Міністерства освіти УРСР; на дисципліну «Керівництво школою і організація її діяльності» відводилось 58 годин, натомість міністерськими планами передбачалося на 10 годин менше. Збільшення кількості навчальних годин у регіональному навчальному плані забезпечувалося як за рахунок загального збільшення обсягу годин курсової підготовки, так і за рахунок зменшення обсягу викладання дисциплін інших напрямків. Так, на викладання навчальної дисципліни «Аналіз навчальних програм» відводилось лише 30 годин, що майже вдвічі менше, ніж передбачені міністерськими планами 1955 року 56 годин.

Отже, навчальні плани підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів центрального та місцевого рівня, незважаючи на свою схожість у змістовому наповненні, мали відмінності в обсягах викладання дисциплін певних напрямків, при цьому обсяги дисциплін ідеологічного спрямування залишались незмінними.

Висновки. Таким чином, аналіз трансформації змісту післядипломної освіти керівних педагогічних кадрів свідчить, що підвищення кваліфікації цієї категорії педагогічних працівників мало певні характерні особливості, притаманні періоду 50-х років ХХ століття. Зокрема, на центральному та регіональному рівнях навчальні плани мали відмінності в обсягах викладання певних навчальних дисциплін. Як з'ясовано у результаті аналізу архівних джерел, характерними особливостями підвищення кваліфікації керівників закладів освіти 50-х років ХХ століття були: проведення курсів підвищення кваліфікації на постійній основі; здійснення курсової підготовки у форматі двотижневих семінарів та місячних курсів, що проводились у літній період із відривом від виробництва; кількість керівних працівників, що проходили підвищення кваліфікації, складала майже 1/5 частину від загальної кількості педагогів, які підвищували кваліфікацію; обов'язковим елементом навчальних програм курсової підготовки працівників освіти зазначеного періоду було проведення занять із ідеологічною тематикою; поряд із засвоєнням теоретичного матеріалу майже третина відведених на курсову підготовку годин відводилось на семінарські заняття, практику та екскурсії. Зазначені результати мають значення для формування розуміння характерних особливостей удосконалення професійної майстерності керівників закладів загальної середньої освіти України у 50-х роках і можуть бути враховані у плануванні подальшого розвитку системи післядипломної освіти керівників закладів освіти при переході на оновлені навчальні плани та програми.

Здійснення подальших досліджень педагогічної практики підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів України з виокремленням позитивного досвіду допоможе уникнути помилок на сучасному етапі реформування та модернізації післядипломної освіти керівників закладів загальної середньої освіти України, що дасть можливість успішно розвивати у сучасних освітніх менеджерів професійні компетенції, необхідні для ефективного управління закладом освіти відповідно до потреб суспільства.

Перспектива подальших досліджень полягає у проведенні ретроспективного аналізу форм, змісту та напрямів підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти на різних етапах розвитку системи післядипломної педагогічної освіти з виокремленням позитивного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Гладуш В. А. Тенденції розвитку форм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні. *Вісник післядипломної освіти*. Випуск № 9 (38). Серія «Педагогічні науки». 2019. С. 10–31.
2. Дегтярьова Г. А. Система післядипломної педагогічної освіти як одна із пріоритетних складових неперервної освіти. *Журнал Науковий огляд*. 2015. № 10 (20). С. 1–13.
3. Крисюк С. В. Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні (1917–1995 рр.): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 1996. 48 с.
4. Майборода С. В. Державне управління вищою освітою в Україні: структура, функції, тенденції розвитку (1917–1959 рр.): автореф. дис. ... д-ра держ. упр.: 25.00.01. Київ, 2002. 39 с.
5. Матеріали місячних курсов по підвищенню кваліфікації учителів, піонервожатых и воспитателей детских садов (планы, программы, тематика и т.д.). *Державний архів Херсонської області (ДАХО)*. Ф. 2419. Оп. 1. Спр. 66. 456 арк.
6. Матеріали місячних курсов по підвищенню кваліфікації учителів, піонервожатых и воспитателей детских садов (планы, программы, тематика). *ДАХО*. Ф. 2419. Оп. 1. Спр. 85. 260 арк.
7. Протоколи засідань Херсонської обласної Ради депутатів трудящих. *ДАХО*. Ф. 1979. Оп. 1. Спр. 22. С. 35, 37.

References:

1. Hladush, V. A. (2019). Tendentsiyi rozvitku form pidvischennya kvalifikatsiyi pedagogichnih kadriv v Ukrayini [Development trends of advanced academic training in Ukraine]. *Visnyk pisljadiplomnoi osvity, Series of pedagogical sciences*, 9 (38), 10-31 [in Ukrainian].
2. Degtyaryova, G. A. (2015). *Sistema pisljadiplomnoi pedagogichnoi osviti yak odna iz prioritetnih skladovih neperervnoi osviti* [The system of postgraduate pedagogical education as one of continuous education's]. *Journal Scientific Review*, 10 (20), 1-13 [in Ukrainian].
3. Krysiuk, S. V. (1996). *Stanovlennia ta rozvytok pisljadiplomnoi osvity pedahohichnykh kadriv v Ukraini (1917–1995)* [Formation and development of teachers' postgraduate education in Ukraine (1917-1995)]. (Extended abstract of Doctor's thesis). Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv [in Ukrainian].
4. Mayboroda, S. V. (2002). *Derzhavne upravlinnya vischoyu osvitoju v Ukrayini: struktura, funktsiyi, tendentsiyi rozvitku (1917–1959)* [Public Management of higher education in Ukraine: structure, functions, trends of development (1917–1959)]. (Extended abstract of Doctor's thesis). Ukrainian Academy of Public Administration Office of the President of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
5. *Materyaly mesiachnykh kursov po povyshenyiu kvalyfykatsyy uchytelei, pyonervozhatykh y vospytatelei detskykh sadov (plany, prohramma, tematyka y t.d.)* [Materials of monthly advanced training courses for teachers, pioneer leaders and kindergarten teachers (plans, training program, topics, etc.)] (Fund 2419. Inventory 1. File 85). State Archive of Kherson region, Kherson [in Ukrainian].
6. *Materyaly mesiachnykh kursov po povyshenyiu kvalyfykatsyy uchytelei, pyonervozhatykh y vospytatelei detskykh sadov (plany, prohramma, tematyka y t.d.)* [Materials of monthly advanced training courses for teachers, pioneer leaders and kindergarten teachers (plans, training program, topics, etc.)] (Fund 2419. Inventory 1. File 66). State Archive of Kherson region, Kherson [in Ukrainian].
7. *Protokoly zasidan Khersonskoi oblasnoi Rady deputativ trudiashchykh. Derzhavnyi arkhiv Khersonskoi oblasti* [Minutes of meetings of the Kherson Regional Council of Workers' Deputies] (Fund 1979. Inventory 1. File 22). State Archive of Kherson region, Kherson [in Ukrainian].

Vyshnevska Ya. A.,

orcid.org/0000-0003-3703-4119

**TRANSFORMATION OF CONTENT IN ADVANCED TRAINING COURSES FOR
MANAGEMENT PERSONNEL AT EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS
IN UKRAINE IN 50S OF XX CENTURY**

The article outlines the peculiarities in formation and transformation of content of essential component in a postgraduate education of pedagogical personnel sof advanced management training for general secondary education establishments in Ukraine.

The analysis of archive sources is carried out and the historical characteristic of postgraduate education development of leading management pedagogical personnel of Ukraine in the period of the 50s in XX century is given on the basis of it. The quantitative and qualitative analysis of listeners who were involved in advanced training courses for pedagogical management personnel is characterized. Organizational forms of improving the professional skills of heads and head teachers of secondary and seven-year schools have been established. The comparative analysis of education curricula and programmes of advanced training courses of leading management pedagogical personnel developed by the Ministry of Education of USSR, as well as regional educational curricula (on the example of Kherson Institute of Teacher Training) is carried out and differences between them are resulted. The content of advanced training courses for heads and head teachers of secondary and seven-year schools is described there.

The characteristic features of advanced training of educational institutions heads in the 1950s century are found out. They were: conducting advanced training courses on a regular basis; implementation of course training in the format of two-week seminars and monthly courses held in the summer with a break from production; the number of heads who underwent advanced training was almost 1/5 of the total number of teachers who improved their skills; a mandatory element of the course training educational programme of educators of this period was to conduct classes on ideological topics; along with mastering the theoretical material, almost a third of the hours allotted for course preparation were devoted to seminars, practice and excursions.

Key words: management pedagogical personnel, advanced training of management of pedagogical personnel, content of advanced training course, 50-ies in XX century.

Дата надходження статті: 15.12 2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Данилюк С. С.

УДК 57.081.1

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi47.173>

Кравченко А. М.*,

orcid.org/0000-0002-5052-5046

РОЗВИТОК ШКІЛЬНОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті розглянуто поняття «освіта», «шкільна природнича освіта», «природничо-наукова картина світу». Проаналізовано наукові дослідження, присвячені розвитку шкільної природничої освіти в Україні. Відзначено, що в історико-педагогічних розвідках Л. Гуцал розглянуто формування цілісної картини розвитку шкільної природничої освіти на Правобережній Україні (друга половина XIX – початок XX століття), О. Кохановської – теоретико-методичні засади генези природничо-математичної освіти дівчат у навчальних закладах України (XIX – початок XX століття), О. Коробченко – розвиток змісту вітчизняної шкільної природничої освіти (наприкінці XVIII – на початку XX століття), Н. Новикової – форми та методи навчання біології (XX – початок XXI століття), Н. Борисенко – теорія та практика виховання в учнів свідомого ставлення до природи (друга половина XIX – початок XX століття).

Авторкою статті проаналізовано періодизації розвитку шкільної природничої освіти, запропоновані вітчизняними вченими, а також трансформації змісту, форм та методів вивчення природознавства. Акцентовано, що розвиток шкільної природничої освіти залежав від соціально-економічних, політичних, культурних та галузевих чинників. Перш за все на розвиток шкільної природничої освіти впливали освітні реформи, досягнення природознавчої

*© Кравченко А. М.